

het volk. Waarschijnlijk dan toch in geringer mate, of minstens met minder « kracht » dan Schiller en Rossini het hadden gekund. Na dit alles... mag het wel verwonderlijk blijken dat Willem Tell noch Schiller in de Rodenbachstad een toponiem nagelaten heeft, noch voor straat- of winkelnaam, noch voor herberg- of verenigingsbenaming! Zelfs een Tell-schuttersgilde bestaat er heden niet in de Rodenbachstad...

Nochtans... het meesterlijk schot van Tell vloog zelfs tot over de Atlantische oceaan. Daaraan waren de... Roeslarenaars niet vreemd. In 1884 werd in de Belgische kolonie te Detroit de « Willem Tell Archery Club » gesticht. Promotors waren: Polydoor Matyn en vooral Charles Goddeeris (Roeselare 14 april 1855 - Detroit 12 december 1933). Zij hadden boog en pijl uit de Mandelstad meegebracht... doch ook de naam van Schillers held was hen niet vreemd (36).

Dr. jur. Michiel DE BRUYNE

PRUIMERE

Op de vraag in Biekorf 1967, 191.

In het Zuidoostvlaams is pruimere voor pruimelaar, pruimeboom nog zeer gewoon, en ook adj. pruimeren komt nog voor in de zegging « pruimerie hout » voor pruimenhout.

De oude vormen druivere, keezere, kriekere, okere voor druivelaar, kerseboom, kriekeboom, okernoteboom hebben in het zuidoostvl. tot heden goed stand gehouden. Zo hoort men: « Nen auwen druivere uitsmijten. Sieske zit op de keezere. Twee kriekers. Dat es e'goe kriekere. Ne groten okere ». (Teirlinck s.v.).

Is oker en okeren hout, door De Bo in 1870 opgegeven, heden in Wvl. nog in gebruik?

Keezere staat heden nog zeer vast in de benaming van het bekende bedevaartsoord van Edelare (bij Oudenaarde): O.L.V. van Kerselare, in de volksmond algemeen: « Onslievrouwe van Keezere ». En vroeger (in het afgebrand bedevaartkerkje) de veel bekeken « krokedielde van Keezere ».

Voor de oude vormen criekeers, prumers, nokers, kersers, zie Biekorf 1966, 125.

E.N.

(36) P.D. Sabbe-L. Buyse, *Belgians in America*, Tielt, 1960, blz. 253-255. Wij willen hier ook Domien Cracco danken voor zijn genealogische hulp en inlichtingen.

DE EERSTE JAREN VAN DE KARTUIS « GENADEDAL »
TE SINT-KRUIS (1318-1324)

De kartuizers, in 1084 door de H. Bruno in de Grande Charreuse gesticht, vestigden hun eerste huis in ons huidig Vlaanderen te Sint-Kruis (1). Het was een aangename opdracht over deze stille geloofsgetuigen een licentiaatsverhandeling te schrijven. In deze bladzijden wordt een schets gegeven van hun ontstaan en vroegste ontwikkeling (2).

DOOR WIE EN HOE DE KARTUIS TOT STAND KWAM

De Brugse kartuis heeft haar ontstaan te danken aan een groep aristokraten. De namen van deze *multi valentes, honorabiles et potentes viri* zijn onbekend, behalve die van Jan van Koekelare. Hij was het, die in 1318 het perceel *Coolstick*, 3 gemeten en 1 lijn groot, aan de initiators afstond, teneinde hen daarop een nieuw klooster te laten bouwen (3). Aanvankelijk was hij *clericus* (4), nadien *presbiter*, verbonden aan de parochie van Onze-Lieve-Vrouw te Brugge, en woonde ook in deze stad (5). Hij was de zoon van Wouter van Koekelare, een ridder (6), en Maria Visch (7). Zijn broer, Wouter, was leke-

(1) De lezer vindt alle gewenste inlichtingen over het leven en de verspreiding van de kartuizers in de Nederlanden in de uitstekende inleiding van H.-J.-J. Scholtens, *Het Kartuizerklooster Dal van Gracien buiten Brugge*, in *Annales de la société d'émulation de Bruges*, deel LXXXIII, 1940-1946, blz. 134-149. — Scholtens beperkt zich verder tot biografische nota's over de verschillende priors, die de kartuis hebben bestuurd vanaf 1318 tot 1579. Genoemde studie kan echter weinig betrouwbaar genoemd worden wat betreft de perioden 1318-1370 en 1560-1579.

(2) Bij het vermelden van de archiefbronnen werden volgende afkortingen gebruikt: R.A.B.: Rijksarchief Brugge; S.A.B.: Stadsarchief Brugge; f. Kart.: fonds Kartuizers; Cart.: cartularium; c (+ datum): Chartae Capituli Generalis.

Alle data die in deze bladzijden voorkomen, werden gemakkelijks halve in de nieuwe stijl omgezet.

(3) Cfr. bijlage.

Op dit stuk grond werd inderdaad het klooster gebouwd. Bij vergelijking van de plattegrond van Marcus Geeraerts met de vroegere en thans bestaande kaarten van Sint-Kruis, is deze grond niet verkaveld geweest en lag het convent waar nu het « Huis Van Zuylen-Nijvelt » staat in de Delaplacestraat.

(4) Cfr. bijlage.

(5) R.A.B., Cart., fol. CCXXXIII^{ro} (c. 1334): « ...comparens, discretus et honestus vir Dominus Johannes de Coukelare, presbiter, commorans in parochia Beate Marie Brugensis... Acta fuerunt hec in domo habitationis prenominati Domini Johannis de Couckelare, Brugis... »

(6) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4287 (c. 27-11-1319).

(7) S.A.B., Stadsrekening 1309-1310: « ...Item Wouteren ende Janne W(outers) wesen van Coukelare bi Mar(tien) svischs... »

broeder in de abdij van Clairmarais (8). Alhoewel vader zeer welstellend was, ontvingen Jan en Wouter van het Brugse stadsbestuur de som van 70 ponden, 5 schellingen par. wezen-geld (9). Mag men uit dit detail besluiten dat Wouter van Koekelare in Brugge een belangrijke functie heeft bekleed? Ongeveer tien jaar na de dood van zijn vader, verloor Jan van Koekelare ook zijn moeder (1319 of 1320). Als weldoener van de nieuwe stichting werd ze door het generaal kapittel bijzonder herdacht (10). Vereerd als *fundator* van Genadedal, zou Jan van Koekelare nog verschillende bezittingen aan de kartuis overmaken. Toen hij in 1334 overleed, werd hij in het convent begraven. In de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse werd hij tweemaal herdacht (11).

Hoogstwaarschijnlijk zijn de andere stichters van de kartuis Bruggelingen. In de amortisatiebrief van graaf Robrecht van Bethune (12 april 1319) staat vermeld dat de gronden in de dode hand verheven werden « op herhaald verzoek van enkele Bruggelingen ». Een tweede aanwijzing in die richting is een schrijven vanwege de prior-generaal van de Orde, waarin hij het Brugse stadsbestuur deelachtig maakt in de geestelijke verworvenheden van de kartuizers « omwille van de speciale gunsten, die zij verleende bij de stichting van het klooster » (12).

Wat de stichters heeft beziield, toen zij het plan opvatten een convent in de nabijheid te funderen en te doteren, blijkt uit een copie van de brief van de prior der Grande Chartreuse : ze wilden zekere verdiensten verwerven met het oog op het hiernamaals. Het was hun wens dat het toekomstige klooster zou bidden voor hun voorgangers, hun nakomelingen, hun vrienden en voor allen, die het convent in de toekomst nog zouden begiftigen (13).

Zij brachten de prior-generaal Aymon d'Aosta van hun plannen op de hoogte. Kort daarop zou deze laatste de prioren van de dichtst bijgelegen kloosters verwittigen. Deze waren Robrecht van de kartuis bij Valencijn en Guido van Sint-Alde-

(8) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4287 (c. 27-11-1319) : hij wordt in dit stuk als getuige vermeld : « ...fratre Galtero de Koukelare, converso in Clairmaris... »

(9) S.A.B., Stadsrekening 1309-1310 : « ...Item Wouteren ende Janne W(outers) wesen van Coukelare bi Mar(ien) svisch - LXX lb V sc. »

(10) c. 1320 : « Obiit mater Johannis, fundatoris Vallis Gratae, defuncta, habens tricennarium per totum Ordinem »

(11) c. 1334 : « Obiit devotus sacerdos Johannes van Couckelaere, qui anno 1318 aream Coolstick dedit, pro erigenda, extra S. Crucis portam civitatis Brugensis, cartusia, in qua est sepultus. »

c. 1335 : « Obiit Dominus Joannes Couckelaere, clericus, fundator Vallis Gracie prope Brugas, qui habet tricennarium per totum Ordinem. »

(12) L. Gilliodts-Van Severen, Inventaire des chartes, deel I, 1871, blz. 332, nr. 280, a° 1320.

(13) Cfr. bijlage.

gonde, bij Sint-Omaars. Zoals de statuten van de Orde het voorschreven (14), zou het nieuwe convent moeten bevolkt worden met twaalf monniken, enkele conversen en *clerici redditi*, alook de personen, die in iedere kartuis noodzakelijk waren. Aan beide prioren werd de opdracht gegeven, samen met Jan, procureur van Sint-Aldegonde, naar Brugge te vertrekken, de *fundatores* in naam van de ganse Orde te bedanken en ter plaatse de praktische mogelijkheden voor de stichting te onderzoeken. Ook werd de graaf gevraagd de nieuwe kartuis te willen steunen. Genoemde prioren krijgen daarbij de volmacht om, indien de middelen voldoende waren om in het onderhoud te voorzien en het ter beschikking gestelde terrein aan het eenzaamheidsideaal van de Orde voldeed, de nieuwe kartuis van een prior te voorzien. Deze zou met zich twee monniken mogen meenemen. Wanneer de tijd ervoor gunstig zou zijn, kon de stichting met meer religieusen bevolkt worden. Zij zouden, zoals het trouwens de gewoonte was bij iedere monnik die naar een pas opgericht convent vertrok en er bleef, door het generaal kapittel dertig missen gecelebreerd krijgen voor hun zieleheil.

Deze brief werd in oktober 1318 geschreven. Enkele weken later hebben beide *initiatores* en *procurator* Jan reeds het klooster gesticht. Zij zijn dus dadelijk vanuit hun respektievelijke kloosters naar Brugge vertrokken.

Daar aangekomen ontvingen ze van Jan van Koekelare het terrein *Coolstick* als bouwgrond voor de kartuis. In het bijzijn van verschillende getuigen, waaronder de prior van Mont-Dieu, werd de grond aan hen overgemaakt en opgetekend door een notaris, Jan geheten.

Nadat alles in orde gekomen was, besloten Guido, Robrecht en procureur Jan de nieuwe stichting de naam *Vallis Gratiae* of Genadedal te verlenen. Tot eerste prior werd een monnik van Sint-Omaars aangesteld : Jan van Maldegem (15).

Rond Allerheiligen 1318 was het convent gesticht, de geschiedenis van Genadedal kon beginnen.

DE JURIDISCHE REGELINGEN

Nauwelijks enkele dagen na haar stichting, verkreeg de nieuwe kartuis reeds een overeenkomst met het kapittel van Sint-Donaas, onder wiens rechtsmacht zij toen ressorteerde. De monniken verkregen de toelating op de plaats, die reeds door hen werd bezet en afgemeten, een kerk, een klooster, woningen en andere gebouwen, die ze nodig achtten, op te richten.

(14) Statuta Antiqua Ordinis Carthusiensis in tribus partibus Comprehensa, Basel, 1515, deel II, cap. XXV : De Numero Habitatorem.

(15) Cfr. bijlage.

De kartuis moest echter beloven aan volgende voorwaarden eeuwig en ongeschonden te zullen voldoen :

Vcoreerst moest het convent elk jaar in het begin van de maand oktober, als bewijs van erkenning van het patronaatsrecht, voor vijf ponden was schenken. Daarmee zouden effen of gedraaide kaarsen worden gemaakt, die op de feestdag van Sint-Donaas zouden aangestoken worden.

Van alle offergiften, van wie ze ook mogen afkomstig zijn, zal één vierde verdeeld worden onder het kapittel, de parochiekerk van Sint-Kruis en eventuele andere instellingen daarbij betrokken. Dit zal gebeuren in twee betalingen per jaar : op kerstmis en op het feest van Sint Jan de Doper.

Ook in verband met begrafenissen in het klooster werden schikkingen getroffen : Van alle *funeralia* die aan de kartuis toekwamen, moest één vierde afgestaan worden. Het kapittel verzaakte echter aan deze eis, voor het begraven van monniken, *clerici reddit* en donaten van Genadedal. Bij de dood van een van de personeelsleden van het convent, kwamen de *funeralia* volledig ten goede aan de pastoor van de parochie Sint-Kruis.

Het kapittel eiste tenslotte dat de kartuis nooit deze voorwaarden zou trachten te betwisten (16).

In tegenstelling met de kartuis bij Antwerpen, die in herhaalde conflicten kwam met het kapittel (17), heeft het convent van Brugge zelden of nooit een punt uit deze overeenkomst betwist (18).

De akte met de toestemming van de bisschop van Doornik is niet bewaard gebleven. Waarschijnlijk is dit reeds kort nadien gebeurd. Het was de gewoonte dat deze, samen met de bekrachtiging van de overeenkomst met het kapittel, nog enkele punten vaststelde met betrekking tot de kloosterkerk en het kerkhof (19). Later zou de bisschop nog toestaan dat de monniken hun *capelle ter poorte* mochten laten inwijden door de bisschop, die zij verkozen (20).

(16) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4547 (c. 29-11-1318).

(17) H. Delvaux, Het Kartuizerklooster « Sint-Katharina » op het Kiel bij Antwerpen (± 1323-1542), (Onuitgegeven academische verhandeling), Leuven, 1956, blz. 36-37.

(18) Slechts één proces met Sint-Donaas werd bewaard uit het jaar 1750 : R.A.B., f. Triage du Franc, nr. 466.

(19) Cfr. bvb. de akte van de bisschop van Luik bij de stichting van Sint-Jan : M. Peeters, Het Kartuizerklooster « Sint-Jan » te Zelem, bij Diest (1329-1500), (onuitgegeven academische verhandeling), Leuven, 1958, blz. 31. — Soms werd alleen de overeenkomst met het kapittel bekrachtigd. Cfr. bvb. R. Maes, De Kartuis Koningsdal te Rooigem bij Gent (1328-1497), (onuitgegeven academische verhandeling), Leuven, 1963, blz. 38.

(20) De originele akte is niet bewaard. Wel vindt men volgende nota in het cartularium : « Item eene lettre vanden bisscoppe van doorneke, dat wi moghen doen wien de capelle ter poorte van wat bisscoppe dat wi willen » (fol. XI^{ro}).

Op 12 april 1319 zou Robrecht van Bethune het bezit van de kartuis amortiseren (21). Op die manier was alles reeds geregeld met het stadsbestuur van Brugge. Door het feit immers dat hun goederen in de dode hand overgingen, werden die onttrokken aan het economisch beheer van Brugge.

Meestal werden dergelijke stichtingen niet graag gezien door de stedelijke administratie (22). Brugge heeft hierop een uitzondering gevormd. Haar bestuur schijnt integendeel het nieuwe convent zeer goed gezind geweest te zijn en heeft het hoogstwaarschijnlijk nog met onverhoopte voordelen begunstigd (23).

UITBREIDING VAN DE FUNDATIEGOEDEREN ONDER PRIOR
JAN VAN MALDEGEM

Voor zijn prioraat in Genadedal was Jan van Maldegem sedert vele jaren monnik in Sint-Omaars (24). Met hem kwamen Jan Adam en Lambert, bijgenaamd *Clericus*, beiden eveneens afkomstig uit Val-Saint-Aldegonde (25). De eerste werd aangesteld tot *vicarius*, laatstgenoemde tot *procurator* (26).

Nadat de stichting juridisch was erkend geworden, werd de eerste opdracht het verwerven van voldoende bezittingen, ten einde meer monniken in de kartuis te kunnen toelaten. De amortisatieakte van 1319 vermeldt volgende bezittingen : het terrein *Coolstick* en enkele andere gronden, 3 bunders groot, het convent geschonken door Andries van Hove. Het ene gemet, waarop zij besloten hadden hun kapel en kerkhof te bouwen, zou de graaf exempt verklaren (27).

Voor de jonge stichting was Michiel Celiau een zegen. Op 8 december 1319, kort voordat hijzelf kartuizer zou worden, begiftigde hij Genadedal met twintig gemeten land, gelegen in de parochie Zande. Daarbij hoorden alle huizen en bomen, die op deze gronden stonden, samen met de helft van de opbrengst van een molen (28). Eenmaal zelf in het klooster

(21) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 7461.

(22) Ook de hertogen en vooral Filips de Stoute waren verveeld met het steeds toenemende bezit in de dode hand. Zij wilden aan die toestanden verhelpen door dergelijke goederen aan een nieuwe belasting te onderwerpen. Dit bracht echter de verhoopte oplossing niet. Cfr. E. De Moreau, La législation des ducs de Bourgogne sur l'accroissement des biens ecclésiastiques étudiés spécialement en Belgique, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, dl LXIII, 1946, blz. 44-65.

(23) L. Gilliodts-Van Severen, o.c., deel I, 1871, blz. 332, nr. 280, a^o 1320.

(24) Hij wordt er reeds in een akte vermeld in 1305 : J. De Pas, *Cartulaire de la chartreuse du Val-Saint-Aldegonde*, Saint-Omer, 1905, blz. 9, mei 1305, fol. 249.

(25) A. Sanderus, *Flandria Illustrata*, deel II, Brussel, 1735, blz. 201.

(26) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4547 (29-11-1318).

(27) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 7461 (c. 12-4-1319).

(28) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 5953 (c. 8-12-1319). — Aangaande de afbakening van de grenzen, waarbinnen de kartuis grond mocht bezitten,

getreden zou hij zijn eigen cel bekostigen (29). Op 12 februari 1323 kocht Michiel gronden te Zande, Moere en Zuid-Zevokote, samen 13 gemeten, 2 lijnen en 9 roeden groot, voegde er 6 gemeten en 57 roeden land bij, samen met een derde van een molen, gelegen in Zande, en gaf het geheel in cijns uit aan de bisschop van Doornik voor 17 pond par. per jaar. Met dit geld wilde hij de hofstede, waarop hij vroeger woonde, inrichten als hospitaal (30) en er zou een verblijfplaats voorbehouden worden voor de prior of de *procurator* van de Brugse kartuis. Ook moest aan het convent een opslagplaats voorbehouden worden voor het koren, dat ze aldaar zouden winnen (31).

De familie vander Buerse schonk Jan van Maldegem op 3 maart 1320 verschillende renten, bezet op enkele huizen en hofsteden in en rond Brugge, ten belope van 20 pond, 5 penningen en 3 obolen par. per jaar (32). Het jaar daarop had Genadedal nog altijd met zware financiële lasten te kampen. Dit bewijst duidelijk de gift van Egidius van Aartrijke van 10 pond en 12 penningen jaarrenten *omme die meersinghe vander cranker fondatie van den gods huse* (33). Een maand na de gift van de familie vander Buerse had het klooster nog 6½ gemeten grond in de parochie Zande aangekocht (34).

Vanaf 1320 zochten de karthuizers vooral uitbreiding rond hun kernstichting. Vooral in het jaar 1320 was deze aangroei merkwaardig: na zes achtereenvolgende aankopen groeide hun bezit rond het oude *Coolstick* met 22 gemeten, 1 lijn en 70 roeden (= 9 ha. 98 a. 28 ca.) (35).

De tendens om hun bezit rond hun klooster uit te bereiden was ook nog in de volgende jaren duidelijk: Zo kochten de monniken van Willem van Hove het stuk grond grenzend aan de muur van het convent, 2 gemeten groot (36). In november 1321 gaf Egidius van Aartrijke hen twee percelen, samen 3 gemeten, 2 lijnen en 15 roeden, weerom palend aan hun bezit (37). Deze percelen waren echter van elkaar gescheiden

lezen wij in het cartularium: « Item eene andre lettere van dat wi moghen copen ende gecrighen .X. milen ommegaens land rente ende possessionen ende dat de procureure van onsen huus mach gaen .V. milen varre an allen ziden van onsen huus » (fol. XI r°).

(29) C. Le Couteulx, *Annales Ordinis Carthusiensis ab anno 1084 ad annum 1429*, deel V, Montreuil, 1889, blz. 377, a° 1337.

(30) R.A.B., f. Découvertes, nr. 256, fol. 60r°.

(31) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 3917 (c. 12-2-1323).

(32) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 3002 (c. 3-3-1320).

(33) R.A.B., Cart. Brugge IV.

(34) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4353 (c. 2-4-1320).

(35) R.A.B., f. Kart., Blauw nrs 4022 (c. 9-8-1320); 4288 (c. 24-9-1320); 4354 (c. 30-9-1320); 4251 (c. 11-10-1320); 4201 (c. 15-11-1320); 4502 (c. 17-12-1320).

(36) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4089 (c. 31-7-1321).

(37) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4381 (c. 25-11-1321).

door een terrein het *Mantelstick* genaamd, dat aan Willem Reepere toebehoorde. Dit stuk had een oppervlakte van 2 lijnen en 17 roeden en de eigenaar schonk het de kartuizers op 19 januari 1323 (38). Op 1 mei 1322 kon de *procurator* nog twee gronden in de nabijheid van het convent verwerven: Van Niklaas de Hond nam hij 4 lijnen en 8 roeden aan in eeuwige cijns (39) en van Kristiaan Pecsteen kocht hij 6 gemeten en 96 roeden, reikend tot aan het *Mantelstick* (40). In juli 1322 namen de kartuizers nog 2 lijnen in cijns aan van de pastoors van Sint-Kruis (41). Het klooster kon aldus onder het bewind van Jan van Maldegem, naast de geamortiseerde stichtingsgoederen nog 13 percelen rond de kartuis verwerven, met een totale oppervlakte van 37 gemeten, 1 lijn en 6 roeden (= 16 ha. 52 a. 39 ca.).

Een laatste belangrijke schenking voor die periode werd op 14 maart 1321 gedaan door Adam van Waaskapelle, die het convent met verschillende percelen bedacht in de parochies Zande, Leke en Koekelare, samen 14 gemeten groot (42). Dezelfde persoon verkocht in 1323 een rente van 5 pond par. op bezittingen in Oostkerke en Dudzele.

Ook werden nog in verschillende andere dorpen bezittingen verworven: Van Rogier Moenax, Jan Mieez en Michel Vrancke konden de kartuizers respectievelijk 1½ gemet en 16 roeden (43), 9 gemeten en 9 roeden (44) en 5½ gemeten (45) aankopen in de parochie Zande. *Procurator* Willem de Smet kocht van Jan Ymmesoeten 1½ gemet in de parochie Houtave, dat hij dadelijk aan de verkoper terug verhuurde voor jaarlijks 20 schellingen par. (46). Tenslotte kocht het klooster van Niklaas Gutre een perceel van 2 gemeten oppervlakte in de parochie Zuienkerke gelegen (47).

Deze gegevens werpen enig licht op het economisch beleid van Genadedal: In de eerste jaren werd gepoogd zoveel mogelijk bezittingen rond twee kernen samen te brengen. Een eerste kern was het convent en een tweede de parochie Zande. Dit verschaftte hen veel rationeler uitbatingsmogelijkheden.

Ongetwijfeld zullen verschillende personen nog sommen geld aan de kartuis hebben overgemaakt. De 16 aankopen voor een

(38) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4315 (c. 19-1-1322).

(39) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4282 (c. 1-5-1322).

(40) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4356 (c. 1-5-1322).

(41) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4355 (c. 17-7-1322).

(42) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4182 (c. 14-3-1321).

(43) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4492 (c. 25-2-1321).

(44) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4072 (c. 15-3-1321).

(45) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4503 (c. 25-7-1321).

(46) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4743 (c. 9-3-1322).

(47) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4742 (c. 3-3-1322).

totaal van ongeveer 26 ha. grond zijn daar een duidelijk bewijs voor.

Genadedal had in 6 jaar tijd een stabiele basis kunnen leggen voor haar verdere materiële uitbouw : zij had haar bezit uitgebreid tot 93 gemeten, 1 lijn en 40 roeden (= 41 ha. 34 a. 67 ca.) en de renten brachten samen 36 pond 2 schellingen, 6 penningen en 1 obool op.

HET BEGINNEND KLOOSTERLEVEN IN GENADEDAL

Hand in hand met de uitbreiding van de fundatiegoederen, groeide ook het aantal monniken in de Brugse kartuis.

Jan de Backere was waarschijnlijk de eerste, die zich bij drie hogergenoemde monniken aansloot. Uit de kroniek van de Benediktijnerabdij te Sint-Andries, vernemen wij dat hij daar aanvankelijk prior is geweest en voordien *cellerarius*. Herhaaldelijk had hij zijn oversten de vergunning gevraagd om naar de kartuis te mogen overgaan. Na vele moeilijkheden, werd dit hem in 1319 toegestaan (48). Mogelijks om zijn eigen cel te bekostigen, bracht hij verschillende bezittingen met zich mee (49). In 1324 werd Jan de Backere prior gekozen (50). Het jaar daarop was hij op het generaal kapittel, waar hij wist te verkrijgen dat het Sint-Andriesklooster deelachtig werd gemaakt aan alle offers, gebeden en andere geestelijke werken, die in de gehele Orde werden verricht (51). Na het prioraat van

(48) *Chronica monasterii Sancti Andreae iuxta Brugas ordinis sancti Benedicti ab Arnulpho Goethals eiusdem monasterii monacho conscripta*, uitg. W.-H.-J. Waele, blz. 103-104 : « Contigit preterea anno X (presidentie) huius abbatis nostri (=Walter de Wilde), anno sc. Domini 1318, fundari monasterium Carthusianorum iuxta Brugas. Quod perpendens vir venerabilis prior noster, Joannis de Backere, qui et ante prioratum multis annis hic cellerarius extiterat, magno religionis amore succensus, abbatem suum adiit, instantissima ab eo prece deposcens quatenus sibi licentiam concedere dignaretur ad prefatam Carthusianorum domum ac religionem transeundi. Quod tandem, cum magna licet difficultate, obtinuit, quia ad hoc postulandum eum non animi impulit inconstantia, sed strictioris religionis affectus. Qui, hinc recedens de sui abbatis beneplacito, cuncta que hic suis usibus deputata fuere secum abstulit, atque se suaque omnia prefate domui Carthusianorum obtulit, atque ibidem secundum habitum religionis suscepit. Qui sese tam laudabiliter in omni virtutum studio exercuit, ut primus ibidem ab omnibus prior eligeretur, anno sexto ab habito suscepto. »

(49) R.A.B., Cart. fol. XI^{ro} : « Item eene quitanche gheseghelt met sabs ende covents seghel van Sint Andries daersi in overgheven ende quite scelden dom. Janne de Bakere al tgoet dat hi in ons oordene met hem brochte in wat manieren dat hy besat oft gecreghen hadde. »

(50) Cfr. voetnoot 48.

(51) *Gallia Christiana* ; deel V, blz. 271 : « ... Joannes de Backer prior ... pristini sui monasterii Fratrum memor, eos omnium Carthusiensis Ordinis suffragiorum participes fecit anno 1325. »

Denijs (52), werd Jan de Backere herkozen en bleef aan het hoofd van de kartuis tot Michiel Celiau hem in 1334 opvolgde (53). Na diens dood was hij een derde maal prior. In een akte van 4 januari 1338 werd hij het laatst vermeld (54). Om-trent de datum van zijn overlijden tast men in het duister (55).

Vicarius Jan Adam zou de stichting van Genadedal niet lang overleven. In de overlijdensberichten van 1321 werd hij door het generaal kapittel herdacht (56).

Wie ongetwijfeld een steun is geweest voor de Brugse kartuis was Filips vander Elst, kanunnik van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge (57). Heel waarschijnlijk is het door zijn toedoen, dat zijn broer, Daniël, het kleed van Sint Bruno aannam. Tot dan toe was Daniël vander Elst proost van Sint-Maarten te Ieper. In 1311 werd hij tot deze functie aangesteld en hij zou het heel waarschijnlijk blijven tot 1320 (58). Een laatste maal werd hij er vermeld op 12 mei 1319 (59). Kartuiser geworden volgde hij Jan Adam op als *vicarius*. Hij stierf op 11 mei 1322 (60).

Eveneens omstreeks 1320 trad Michiel Celiau in het Brugse convent (61). Voordien schijnt hij *curatus* geweest te zijn in Zande (62). In het archief van Genadedal is echter geen spoor tot bevestiging te vinden. Zeker woonde hij er op een hofstede, die hij, zoals hoger vermeld, zou laten inrichten als hospitaal.

(52) Tijdens het prioraat van de Backere was Denijs *procurator* : R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4236 (c. 5-11-1328). — Denijs wordt als prior geciteerd tot 1331 : R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4073 (c. 13-3-1329) ; nr. 5382 (c. 14-1-1331). — Na het derde prioraat van de Backere werd Denijs een volgende maal zijn opvolger. In een akte, gedateerd maart 1338 vindt men hem aan het hoofd van Genadedal : R.A.B., Cart., Uitkerke VI.

(53) Een laatste maal wordt de Backere vermeldt op 24 februari 1334 : R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 5933.

(54) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 5976.

(55) C. Le Couteux (o.c., deel V, blz. 118) meent dat Jan de Backere stierf in 1325 in de Grande Chartreuse. Hogergenoemde aantekeningen bewijzen de onjuistheid van deze mening.

(56) c. 1321 : « Obiti Johannes, quondam monachus et vicarius Vallis gratiae, qui habet tricennarium per totum Ordinem ».

(57) Een paar maal hielp hij de kartuis bij verhandelingen en grondaanwinsten : R.A.B., f. Kart., Blauw nrs. 4287 en 4022.

(58) *Les cartulaires de la prévôté de Saint-Martin à Ypres*, deel I, Brugge, 1884, blz. 103-106.

(59) *Idem*, blz. 283, nr. 392, c. 1319.

(60) c. 1323 : « Obiti D. Daniel, olim prepositus Yprensis, monachus et vicarius Vallis gratiae, qui habet tricennarium per totum Ordinem ». — Le Couteux vermeldt de dag en maand van zijn afsterven (o.c., deel V, blz. 118).

(61) De laatste akte voordat hij kartuiser werd, dateert van 8 december 1319 (R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 5943). — Een eerste maal werd hij als kloosterling vermeld op 2 april 1320 : R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4353.

(62) Cfr. R. Maes, o.c., blz. 34, voetnoot 1. — A. Sanderus, o.c., deel II, blz. 101. — C. Le Couteux, o.c., deel V, blz. 377, a^o 1337.

In 1327 werd hij, in die tijd *procurator* van Genadedal (63), belast met de stichting van de kartuis bij Gent en werd er de eerste prior. In 1332 zou hij daarvan ontslagen worden (64). Ook deze stichting heeft hij rijk begiftigd (65). Nadien keerde Michiel naar Brugge terug om er Jan de Backere als prior op te volgen (66). In 1337 nam hij deel aan het generaal kapittel en stierf er op 24 of 25 mei van datzelfde jaar (67).

Vanaf september 1320 verschijnt in de akten de naam van Willem de Smet en reeds toen werd hij broeder genaamd, zodat hij wel een van de eerste *professi* van Genadedal zal geweest zijn. Gedurende meer dan een kwart eeuw vervulde hij een belangrijke functie in het economisch beleid van het convent en dertien maal vindt men zijn naam in de charters terug (68). Willem de Smet stierf in 1348(9) (69).

Pieter Navegheer, kapelaan van het Sint-Donaaskapittel te Brugge (70), zou omstreeks 1321 eveneens in de kartuis treden (71). In een reeks oorkonden, beginnend van 1 mei 1322 tot september 1331 fungeert hij als *procurator* (72). In de overlidsberichten van 1341 staat hij vermeld (73).

Sanderus vermeldt nog drie roepingen: Robrecht, regulier kanunnik van Vormezele (74), Jan van Gent, *curatus* van Deselbergen (75) en Willem Slotmackere, de eerste lekebroeder (76). Tenslotte vermelden wij nog een zekere Hendrik, die ook tot de eerste monniken moet gerekend worden, aangezien

(63) Hij oefende deze functie uit in 1327 en 1328: R.A.B., f. Kart., Blauw nrs 4407, 5937, 4289.

(64) R. Maes, o.c., blz. 33-35 en lijst der prioren.

(65) R. Maes, o.c., blz. 51.

(66) R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 5933.

(67) c. 1338: « Anno Domini 1337 obiit D. Michael, prior Vallis Gratiae, tempore capituli generalis in domo Carthusiae et habebat duplex officium et tricennarium per totum ordinem, nec fuit scriptum in charta ipsius anni, ideo illi qui non reddiderunt dictum beneficium, sibi reddant ex capitulo anni 1338. »

(68) R.A.B., f. Kart., Blauw nrs. 4288 (c. 24-9-1320), 4201 (c. 15-11-1320), 4502 (c. 17-12-1320), 4182 (c. 14-3-1321), 4743 (c. 9-5-1321), 4406 (c. 16-1-1323), 5939 (c. 29-3-1326), 4745 (c. 21-9-1329), 4555 (c. 15-12-1337), 4413 (c. 6-6-1342), 4510 (c. 23-6-1345), 4180 (c. 21-4-1347).

(69) c. 1349: « Obiit D. G. de Brugis, monachus, habens tricennarium. »

(70) A. Sanderus, o.c., deel II, blz. 101.

(71) Daar hij in mei 1322 reeds als *procurator* fungeerde, mag men veronderstellen dat hij reeds een tijdje kartuizer was.

(72) R.A.B., f. Kart., Blauw nrs. 4282 (c. 1-5-1322), 4118 (c. 6-6-1329), 4409 (c. 26-11-1328), 4746 (c. 11-5-1331), 4155 (c. 30-5-1331), 4475 (c. 7-7-1331).

(73) c. 1341: « Obiit D. P. de Brugis, monachus, habens tricennarium. »

(74) Deze naam wordt ook nog geciteerd door Le Couteux (o.c., deel V, blz. 119). — In de overlidsberichten van de Grande Chartreuse staat hij niet vermeld.

(75) A. Sanderus, o.c., deel II, blz. 101-102. — c. 1350: « Obiit Joannes de Brugis monachus habens tricennarium. »

(76) A. Sanderus, o.c., deel II, blz. 102.

hij door het generaal kapittel met een *tricennarium* bedacht werd (77). Meer bijzonderheden over hen vindt men niet in de akten.

Jan van Maldegem had het convent schitterend geleid. In 1319 reeds legde de Vlaamse graaf de eerste steen voor de kloosterbouw en een tijd later was Genadedal ommuurd (78). Daarbij had de eerste prior zijn kartuis een veilige financiële basis bezorgd. Het feit dat hij in zo korte tijd naast hem nog elf monniken kon aannemen getuigt van zijn dynamisme.

Omstreeks 1324 is hij dan waarschijnlijk naar Herne getrokken. Dat hij er prior werd valt te betwijfelen (79). Later werd hij *vicarius* en *procurator* in Rooigem (80). Volgens Scholtens (81), die steunt op een oude *Series vicariorum domus Sanctae Annae* is Jan van Maldegem later nog *vicarius* geweest bij de monialen te Brugge. Gedurende elf jaren, aldus genoemde bron, heeft hij zich nog « *digne et laudabiliter* » gewijd aan de geestelijke leiding der kartuizerzusters, waarna hij op 16 april 1380 is overleden.

J. VANDEMEULEBROUCKE

BIJLAGE

Brugge 5 december 1318.

Charter, gegeven door de prior van Genadedal aan het kapittel van Sint-Donaas, waarbij een copie wordt gegeven van de akten, die tot de stichting van de Brugse kartuis hebben bijgedragen.

Origineel: Archief van het bisdom Brugge, C nr. 372.

Op perkament met groot ogivaal zegel, iets geschonden. Afmetingen: 0,212 m. hoog, 0,353 m. breed en onderaan een plooi van 0,012 m.

Universis presentes litteras inspecturis, frater Johannes de Maldinghem, primus prior Vallis gratie iuxta Brugis Ordinis Cartusienensis, et frater Johannes, dictus Adam, vicarius, ac frater Lambertus, dictus Clericus, procurator,

(77) Het is mogelijk dat deze Hendrik nog bij een andere kartuizerstichting is betrokken geweest. Door het generaal kapittel wordt hij immers met een dubbel officie bedacht: c. 1343: « D. Henricus, monachus vallis gratiae, qui habet duplex officium, ac tricennarium per totum Ordinem. Hoc est cum tricennario unum brevens. »

(78) De eerste steenlegging wordt door Sanderus en Raissius en Le Couteux vermeld. — De ommuring wordt geciteerd in een akte van 31 juli 1321: R.A.B., f. Kart., Blauw nr. 4089.

(79) Volgens de kroniek van Herne is er een Jan van Maldegem in Herne prior geweest, maar deze Jan van Maldegem werd daar geprofeest. De auteurs trekken echter zelf in twijfel of het hier wel dezelfde persoon betreft. De prior van Genadedal werd immers in Sint-Omaars geprofeest. A. Beeltsen en J. Ammonius. *Chronique de la Chartreuse de la chapelle d'Herinnes-lez-Enghien*, uitg. E. Lamalle, Leuven, 1932, blz. 18.

(80) R. Maes, o.c., blz. 131.

(81) H.-J.-J. Scholtens, o.c., blz. 151-152.

monachi dicti Ordinis professi, facientes conventum primum in dicto loco, salutem et orationum suffragium salutare. Cum venerabiles patres et patroni nostri Decanus et Capitulum Sancti Donatiani in Brugis, ratione conventionis et pactionis, quas cum ipsis fecimus propter ius patronatus, quod habent in nostro loco predicto, petierint a nobis copiam litterarum, quas habemus de origine nostra et institutione ex parte Capituli generalis nostri cartusiensis Ordinis, nos dictis patronis nostris in Christo carissimis quibus grati et benevoli debemus in omnibus semper esse, copiam litterarum, quas ab Ordine nostro recepimus, contulimus in hec verba :

Universis presentes litteras visuris, frater Robertus beate Marie de Macourt, iuxta Valencenas, et frater Guido Beate Marie Vallis Sancte Aldegundis, iuxta Sanctum Audomarum, priores Ordinis cartusiensis, salutem et orationum suffragium salutare.

Notum facimus tenore presentium nos recepisse patentes reverendi patris nostri in Christo Domini prioris Cartusie litteras in hec verba :

Venerabilibus et religiosis ac dilectis in Christo fratribus suis Sancte Aldegundis, iuxta Sanctum Audomarum, et de Macour, iuxta Valencenas, prioribus cartusiensis Ordinis, frater Aymo, prior cartusie, salutem et spiritum consilii in agendis.

Cum multe valentes, honorabiles et potentes persone divinitus inspirate de villa de Brugis proposuerint iam diu ac presentaverint se velle fundare, dotare et edificare unam domum conventualem nostri Ordinis, in qua pro animis dictarum personarum et omnium antecessorum et successorum suorum et aliis presentium amicorum et benefactorum omniumque, qui ibidem Deo servierint et qui eis in presenti vel in postero beneficerint, serviat devote Deo sub habitu et professione atque institutis Ordinis nostri per unum priorem nostri Ordinis et duodecim monachis cum conversis et redditis et aliis personis necessariis, secundum quod in nostro Ordine fieri communiter consueverit. Eis, gratias agentes Deo, qui dictis venerabilibus personis predictam devotionem et bonam voluntatem erga nostrum Ordinem misericorditer et salubriter inspiravit ad honorem suum, quo tamen non indiget, et ad salutem multarum animarum, prout presumendum est et sperandum, pieque devotioni predictarum venerabilium personarum pio concurrentes assensu, vobis concedimus et etiam iniungimus auctoritate Capituli generalis nostri Ordinis, qua fungimus super annum, quatinus, visis presentibus, ... bono, modo ad dictam villam de Brugis, una cum domino Johanne, procuratore Sancte Aldegundis, personaliter accedatis, et, gratias agentes ex parte nostra et tocius Ordinis predictis venerabilibus personis, qui, per suas eleemosinas, quas Dei et Ordini offerunt et presentarunt, fundare, dotare et edificare volunt domum predictam nostri Ordinis, ut superius est expressum.

Damusque vobis potestatem et specialem mandatum, per has patentes litteras, auctoritate predicta, ut possitis recipere ea, que vobis pro dicta aedificatione dare voluerint, si tamen possint sufficere ad sustentationem prioris et conventus nostri Ordinis, sicut supra dictum est, salva Ordinis honestate ac etiam libertate, supplicamus etiam humiliter illustribus viris atque magnificis principibus, Domino videlicet Roberto, Nobili Comiti Flandrensi, et heredibus suis atque omnibus aliis, quorum interest vel intererit, ut in predicta edificatione, fundatione et dotatione atque exemptione et libertate seu amortizatione domus predictae se exhibeant erga dictos devotos et erga nostrum modicum Ordinem favorabiles et benignos, ut per bona temporalia, que predictae domui fecerint, mereantur apud Deum omnium bonorum spiritualium que in dicta domo et in toto Ordine nostro fiant esse participes et consortes in vita presenti et in morte.

In quorum omnium premissorum robur et testimonium presentem litteram sigillo maiori domus nostre, quo in maioribus negotiis uti modo et alio etiam minori quo ceteras fungimus, duximus sigillandam et omni-

bus quorum interest destinandam et vestris manibus presentandam. Datum anno Domini millesimo trecentesimo octavodecimo, mense octobris.

Concedimus etiam auctoritate predicta quod possitis hac vice providere dicte domui de priore, qui possit sibi assumere duos monachos vel etiam quotquot voluerit, usque ad duodecim, tempore opportuno, cum spe tricennarii eos a capitulo concedendi, si ibidem perseveraverint ad Ordinis voluntatem.

Nos igitur fratres Robertus et Guido, priores antedicti, ad villam de Brugis in Flandriam personaliter decedentes auctoritate et mandato dictarum litterarum, recepimus de manu Johannis de Coukelare, clerici, unam petiam terre, sitam iuxta villam de Brugis in parochia Sancte Crucis, qui Colstic dicebatur, in presentia magistri Johannis, publici notarii, et presente principaliter reverendo patre in Christo, Domino Johanne, priore Montis Dei nostri Ordinis Cartusiensis, ac aliorum testium ob hoc specialiter convocatorum, et rogatorum, prout in quodam instrumento publico super hoc, a dicto notario publico confecto, plenius continetur.

Ipsi loco nomen imposuimus Vallem gratie nominantes et, communicato proborum virorum consilio, virtute predictae littere in nomine Dei Omnipotentis et auctoritate Summi Pontificis et Capituli generalis nostri Ordinis cartusiensis, ordinavimus, providemus et prefecimus ibidem priorem virum religiosum, videlicet Dominum Johannem de Maldinghem, monachum domus Vallis Sancte Aldegundis, iuxta Sanctum Audomarum, nostri Ordinis et professum.

In quorum omnium testimonium et munimen presentibus litteris nostris patentibus sigilla domorum nostrarum predictarum duximus apponenda. Datum anno M^oCCC^oXVIII^o in octavis Omnium Sanctorum. Et nos prior et conventus Vallis gratie, iuxta Brugis, antedicti, in testimonium omnium et singulorum premissorum presentibus litteris sigillum nostrum de domo nostra predicta duximus apponendum. Datum anno Domini M^oCCC^oXVIII^o in crastino Beati Nicolai, mense decembri.

ZANTEKOORN UIT DE LEIESTREEK

Aanbranden. — Bij Leander Algoet waar wij rond de noene toekwamen, stonden de aardappels op de stove aan te branden. Wij zeggen : « Leander, geriekt ge niets ? de patatten branden aan ». — « Dat 'n is niet, zei Leander, 'k hebbe ze geern met een korstje gebakken ».

Boterham. — « Goed geweven en schone gewreven » : dat zijn in de Leiestreek goed gesneden en wel gesmeerde boterhammen.

Karel Beelaert. — « 's Ochtends in een keutel terden is geld », zei Karel Beelaert. Zijn lijfspreuk was :

Oremus (themus), lavendus en rozemarijn
zijn kruiden die welriekende zijn,
padden en slangen zijn groot venijn,
maar d'r zijn tongen die kwader zijn.

Vogelzang. — De gele gruns schuifelt : Geef mij 't geld van mijn bier. De grauwe gruns (zit gaarne op de droge tulken en fluit) : Rulk, rulk, 'k zitte op mijnen tulk.

De merel : In de kiekemande ! wilde 't niet eten, laat het staan.

De wielewaal : Boer trek je kiel aan !